مطالعه همگنسازی و رفتار ترمومکانیکی سوپر آلیاژ اینکونل ۷۱۸ در حین فرآیند تبدیل شمش ریختگی به بیلت

احسان ایرانپور بروجنی^{(*}، حسن شیخ^۲، خسرو فرمنش^۳ و فتحالله قدس^۴ ۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۲- کارشناس ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر اصفهان، دانشکده مهندسی مواد، اصفهان، ایران ۳- استادیار، دانشگاه صنعتی مالک اشتر اصفهان، دانشکده مهندسی مواد، اصفهان، ایران ۴- استادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۴- راستادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۲- استادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۲- استادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۲- استادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران ۲- استادیار، دانشگاه سمنان، دانشکده مهندسی مواد، سمنان، ایران

چکیدہ

به دلیل کارپذیری پایین شمشهای ریختگی اینکونل ۷۱۸، نمی توان فرآیندهای شکل دهی را مستقیماً بر روی این گونه شمشها انجام داد. بنابراین، تعیین سیکل همگنسازی و ترمومکانیکی مناسب برای تبدیل ساختار ریختگی به ساختار کار شده به عنوان هدف اصلی تحقیق حاضر میباشد. لذا با اعمال سیکل همگنسازی و فرآیندهای متفاوت آهنگری داغ بر شمشهای ریختگی اینکونل ۷۱۸، چگونگی تبدیل ساختار دندریتی ریختگی به ساختار کار شده تحقیق شد. تغییرات ریزساختاری حاصل توسط میکروسکوپهای نوری و الکترونی مورد ارزیابی قرار گرفت. در نهایت، ساختار همگن با توزیع دانهبندی یکنواخت (۵۰ ASTM) به دست آمد.

> **واژههای کلیدی:** سویر آلپاژ، اینکونل ۷۱۸، فرآیند همگن سازی، فرآیند ترمومکانیکی، اندازه دانه.

وزنی در فضای بین دندریتی به صورت فاز لاوه در ساختار شمشهای ریختگی آلیاژ ۷۱۸ اجتناب ناپذیر است. بنابراین، استفاده از فرآیند همگن سازی مناسب به منظور ارتقای کارپذیری آلیاژ از طریق حذف فاز لاوه، جدایشها و توزیع یکنواخت عناصر آلیاژی نظیر نیوبیوم و مولیدن بسیار حائز اهمیت است [۶-۱]. به منظور تولید قطعات پیچیدهی سوپر آلیاژ اینکونل ۷۱۸ از عملیات میانی تبدیل شمش ریختگی به شمش

۱- مقدمه

سوپر آلیاژ اینکونل ۷۱۸ از گروه سوپر آلیاژهای پایه نیکل میباشد و به دلیل دارا بودن خواص مکانیکی مناسب در حالت کار شده، به طور گسترده در صنایع هوا- فضا، نفت و پتروشیمی استفاده میشود. کارپذیری ساختارهای ریختگی این آلیاژ نسبت به ساختارهای کار شده کمتر میباشد. جدایش شدید عنصر نیوبیوم از ۴-۳ درصد وزنی در دندریتهای اولیه تا ۳۰ درصد

جدول (۱): تر کیب شیمیایی شمش سوپر آلیاز اینخونل ۱۸۷.												
Ni	Mn	Та	W	Si	С	Al	Ti	МО	Nb	Cr	Fe	عنصر
عنصر پايه	•/•1٧	•/•1٨	•/•Y	•/•٣٨	•/•80	•/۵۳	۱/۰۵	٣/٠٣	0/14	17/61	18/42	درصد وزني

جدول (۱): ترکیب شیمیایی شمش سوپر آلیاژ اینکونل ۷۱۸.

توزیع عناصر آلیاژی در مرکز شمش از روش آنالیز SERON TECHNOLOGY A15-2100 توسط دستگاه SEM-EDX به دست آمد. پس از تأیید سیکل همگن سازی انجام شده و رفع مشکل جدایش در نمونه های ریختگی، هر سه نمونه جهت انجام عملیات آهنگری داغ به مدت ۳۰ دقیقه در دمای ۱۰۹۰ درجه سانتی گراد در کورہی الکتریکی تحت عملیات پیش گرمایش قرار گرفتند. عملیات آهنگری داغ هر سه نمونه در آهنگ کرنش متوسط ^۱-s ۰/۱ در قالب عملیات آهنگری شعاعی^۳ توسط دستگاه پرس هیدرولیکی انجام شد. به منظور جلوگیری از سرمایش سریع نمونهها در حین عملیات آهنگری و افت کارپذیری نمونهها، گرمایش اولیه فکهای پرس نیز تا دمای ۳۰۰ درجه سانتی گراد انجام شد. یکی از نمونهها با اعمال دو مرحله عمليات پيش گرمايش- تغيير شكل تا مقدار كرنش حقیقی متوسط برابر با ۰/۲ تغییر شکل داده شد و سپس تا دمای محیط در آب کوئنچ گردید. به منظور جبران افت دمایی ناشی از انتقال حرارت نمونه با محیط در حین تغییر شکل، در بین هـر دو مرحله از عملیات تغییر شکل یک مرحله ی میانی پیش گرمایش در دمای ۱۰۹۰ درجه سانتی گراد به مدت ۱۰ دقیقه انجام شد. همچنین، برای ایجاد تغییر شکل یکنواخت در سراسر نمونه، چرخش ۴۵ درجهای نمونه پس از هر بار عملیات فشارش انجام شد. به طور مشابه، دو نمونهی دیگر با استفاده از پنج مرحله عمليات پيش گرمايش- تغيير شكل تا مقدار كرنش حقيقي متوسط برابر با ۰/۵ تغییر شکل داده شدند. پس از اتمام مراحل پایانی تغییر شکل داغ، یکی از نمونهها سریعاً در آب کوئنچ گردید و دیگری به مدت ۱۰ دقیقه تحت دمای ۱۰۹۰ درجه سانتی گراد گرمایش یافت و سپس در معرض هوا خنک شد. به منظور ارزيابي ساختار نمونهها به صورت ماكروسكويي و کار شده با انجام فرآیند ترمومکانیکی^۲ استفاده می شود. از آنجایی که سوپر آلیاژ ۷۱۸ نسبت به تاریخچهی فرآیند بسیار حساس می باشد، در حین فرآیند ترمومکانیکی علاوه بر شکسته شدن ساختار شمش ریختگی، کنترل عوامل مؤثر دیگر بر خواص مکانیکی نهایی آلیاژ در نظر گرفته می شود. پارامترهایی نظیر توزیع یکنواخت رسوبات با اندازهی مناسب و توزیع یکنواخت اندازه دانه به واسطهی کنترل فرآیندهای تبلور مجدد در حین تغییر شکل داغ و پس از آن از جمله این عوامل هستند [۱–۷].

هدف از انجام این تحقیق شکستن ساختار ریختگی سوپر آلیاژ اینکونل ۸۱۸، حصول اندازه دانه ۵-2 ASTM و بررسی پدیدههای متالورژیکی است که کمتر در تحقیقات گذشته مورد مطالعه قرار گرفتهاند و باعث تکامل ریزساختاری در حین تبدیل شمش ریختگی به شرایط کار شده می گردند.

۲- مواد و روش تحقیق

شمش ریختگی سوپر آلیاژ اینکونل ۷۱۸ با استفاده از روش ذوب القایی در خلأ به شکل استوانهای به قطر ۶۵ میلی متر و ارتفاع ۱۰۰ میلی متر تهیه شد. ترکیب شیمیایی شمش در جدول (۱) آورده شده است. به منظور انجام عملیات آهنگری داغ، سه نمونهی استوانهای در ابعاد مشابه (قطر ۶۵ میلی متر و ارتفاع ۳۰ میلی متر) از شمش ریختگی حاصل تهیه شدند. به منظور رفع مشکل جدایش نمونه های ریختگی و افزایش کارپذیری نمونه ها، سیکل همگن سازی دو مرحله ای در دماهای ۱۵۰ و ۲۰۱۰ درجه سانتی گراد به ترتیب در مدت زمان های ۶ و ۴ ساعت بر روی هر سه نمونه انجام شد. پس از بررسی تصاویر میکرو کوپ نوری مربوط به نمونه های حاصل از فرآیند همگن سازی، نقشه ی کیفی

شکل (۱): تصویر ساختار ماکروسکوپی از سطح مقطع شمش ریختگی.

شکل (۲): تصاویر میکروسکوپ نوری تهیه شده از ناحیهی مرکزی شـمش ریختگـی، الـف) سـاختار دنـدریتی شـمش ریختگـی، ب) فازهای جدایش یافته در نواحی بین دندیتی.

میکروسکوپی، نمونهها پس از آمادهسازی در محلولهای HCl (80 ml) + HF (13 ml) + HNO₃ (7 ml) و H₂O (2.5 ml) + HCl (2 ml) + HF (0.5 ml) + H₂O₂ (1.5 ml) ب شدند [۱۰ و ۱۲].

۳- نتایج و بحث
۲-۱- بررسی ریزساختار شمش ریختگی

ساختار ماکروسکوپی نیمی از سطح مقطع شمش ریختگی در شکل (۱) نشان داده شده است. این تصویر حاکی از حضور مناطق تبریدی^۴ با دانه های ریز در جداره خارجی شمش، دانه های ستونی کشیده شده به سمت مرکز شمش و دانه های هم محور کوچک در منطقه ی مرکزی شمش می باشد.

ب ریزساختار حاصل از فرآیند ریخته گری در شکل (۲) نمایش داده شده است که نشان از وجود ریزساختار دندریتی (شکل ۲-الف) و حضور فاز لاوهی جدایش یافته در نواحی بین دندریتی (شکل ۲-ب) در ساختار ریختگی دارد. ریزساختار ریختگی سوپر آلیاژ اینکونل ۲۷۸ تحت تأثیر چگونگی انجماد است. در حین انجماد، ابتدا دندریتهای γ اولیه غنی از نیکل و آهن منجمد میشوند. سپس در ادامه انجماد، مقداری از عناصر آلیاژی با قطر اتمی بزرگتر از نیکل (تیتانیوم، آلومینیوم، مولیددن و نیوبیوم) از فاز γ خارج میشوند و در قالب فازهای کاربیدی نظیر C(Nb,Ti) و فاز غنی از نیوبیوم لاوه رسوب مییابند

شکل های (۳- الف و ب) به ترتیب نشاندهنده تصویر میکروسکوپ الکترونی روبشی از فاز لاوه و آنالیز EDX از آن می اشند. زمان انجماد بیشتر به معنای جدایش بیشتر است، به طوری که حضور مقادیر بیشتر فاز لاوه در ناحیه یمرکزی از سطح مقطع شمش ریختگی با سرعت انجماد کندتر، این موضوع را تأیید می نماید.

در شکل (۴)، نقشه توزیع عناصر شیمیایی در بخشی از ناحیه مرکزی شمش مشاهده می گردد. توزیع عناصر آلیاژی موجود در ترکیب شیمیایی آلیاژ ریختگی حاکی از توزیع غیریکنواخت عناصر نیوبیوم و مولیبدن و جدایش شکل گرفته در حین انجماد آلیاژ میباشد.

شکل (۴): نقشهی توزیع عناصر آلیاژی در ناحیهی مرکزی شمش ریختگی.

۱۲۰۰ درجه سانتی گراد به مدت ۴ ساعت انجام شد. تصویر ماکروسکوپی قسمتی از نمونه ی همگن شده در شکل (۵) نمایش داده شده است. از مقایسه ی این شکل با شکل (۱) می توان نتیجه گرفت که در حین عملیات همگن سازی، حرکت مرز دانه ها منجر به رشد دانه های ستونی در جهت محیطی و همچنین رشد نسبی دانه های تبریدی (در نواحی شعاعی خارجی شمش) می شود. در نهایت، ساختار دانه بندی متوسط اندازه دانه ی ۵ میلی متر در نمونه ی همگن شده حاصل می گردد. در شکل (۶) نیز توزیع عناصر آلیاژی در ناحیه ی مرکزی شمش

شکل (۳): الف) تصویر میکروسکوپ الکترونی روبشی تهیه شده از نمونه ریختگی سوپر آلیاژ ۷۱۸، فاز لاوه غنی از نیوبیوم و مولیبدن و ب) آنالیز EDX فاز لاوه نشان داده شده در الف.

در ایسن تحقیق، سیکل همگینسازی دو مرحلهای بر روی نمونههای ریختگی انجام شد. در مرحلهی اول، گرمایش نمونهها در دمای ۱۱۵۰ درجه سانتی گراد به مدت ۶ ساعت جهت حذف فاز لاوه و مرحلهی دوم همگنسازی به منظور افزایش سرعت نفوذ عناصر آلیاژی و توزیع یکنواخت عناصر آلیاژی در دمای

شکل (۵): تصویر ماکروسکوپی قسمتی از شمش همگن شده به مدت ۶ ساعت در دمای ۲۵۰۱'۵ و ۴ ساعت در دمای ۲۰۰۰'

همگن شده نمایش داده شده است که حاکی از توزیع یکنواخت عناصر نیوبیوم و مولیبدن و رفع جدایش ها میباشد. ۳-۲- بررسی ریزساختار نمونه های کار شده در شکل (۷)، تصویر ماکروسکوپی مربوط به نیمی از نمونه ی تغییر شکل داغ یافته تا کرنش کل برابر با ۲/۰ نمایش داده شده است. از مشاهده ی این شکل می توان دریافت که تحت این شرایط از عملیات آهنگری داغ، نمونه دستخوش تغییرات ریز ساختاری محسوسی نشده است.

شکل (۸- الف) رخداد تبلور مجدد در مرزدانه های قبلی در ناحیه شعاعی خارجی نمونه کار شدهی مذکور را نمایش میدهد. شکل (۸- ب) نیز حاکی از عدم وقوع تبلور مجدد در نواحی مرکزی این نمونه می باشد. از مقایسه ی شکل های (۸- الف و ب) نیز می توان نتیجه مشابهی در زمینه ی توزیع غیر یکنواخت کرنش در نمونه تغییر شکل یافته در این مرحله گرفت. در واقع، نواحی شعاعی خارجی به حد کرنش بحرانی جهت وقوع پدیده ی تبلورمجدد رسیده اند، در حالی که نواحی شعاعی مرکزی به طور موضعی فاقد کرنش مورد نیاز برای وقوع پدیده تبلور مجدد می باشد. در مورد نوع تبلور مجدد می توان گفت که پدیده های تبلور مجدد دینامیکی² جزئی (در حین کار گرم) و تبلور مجدد استاتیکی^۷ (در حین انتقال نمونه از کوره به

شکل (۶): نقشهی توزیع عناصر آلیاژی در قسمتی از ناحیهی مرکزی در شمش همگن شده.

محیط کوئنچ) به عنوان مکانیزمهای اصلی در جوانهزنی دانههای جدید در مرز دانهها نقش ایفاء میکنند [۱۰].

در شکل (۹) تصاویر میکروسکوپ نوری نمونه آهنگری داغ شده تا کرنش ۵/۰ و سرد شده در آب نمایش داده شده است. شکل (۹- الف) که از موقعیت شعاعی خارجی نمونه تهیه شده است، آغاز تبلور دانههای جدید در مرز دانههای تشکیل شده در مراحل قبلی کار داغ را نشان میدهد. به دلیل سرعت سرد شدن زیاد این ناحیه، رشد کامل دانههای حاصل از تبلور مجدد صورت نگرفته است و ساختاری شبیه ساختار گردنبندی[^] ایجاد

شکل (۷): تصویر ماکروسکوپی نمونهی آهنگری شده تا کرنش حقیقی کل ۰،۲

شکل (۸): تصاویر میکروسکوپ نوری شمش آهنگری داغ شده تما کرنش ۰/۲، الف) تبلور مجدد در مرز دانههای قبلی در نواحی شعاعی خارجی و ب) مرز دانهها در نواحی شعاعی مرکزی.

شده است. شکل (۹- ب) افزایش کسر تبلور مجدد دانههای جدید در نواحی شعاعی مرکزی را نشان میدهد. به دلیل انتقال حرارت کمتر در نواحی مرکزی شمش نسبت به نواحی شعاعی خارجی، فرصت بیشتری جهت وقوع پدیدههای تبلور مجدد و رشد دانه وجود دارد و بنابراین کسر بیشتری از دانههای جدید در این ناحیه تشکیل شده است. در شکل (۱۰) تصویر میکروسکوپ نوری نمونهی آهنگری داغ

شده تا کرنش ۵/۰ که گرمایش مجدد یافته و سپس در هوا سرد

شکل (۹): تصاویر میکروسکوپ نـوری شـمش آهنگری شـده تـا کـرنش حقیقــی ۰/۵ و سـرد شــده در آب، الـف) موقعیـت شـعاعی خـارجی و ب) موقعیت شعاعی مرکزی.

شده نمایش داده شده است. گرمایش مجدد نمونه پس از اتمام عملیات آهنگری داغ و خنک کردن آن با سرعت کمتری نسبت به نمونهی قبلی منجر به تکمیل پدیده رشد دانه های حاصل از تبلور مجدد استاتیکی و تبلور مجدد دینامیکی جزئی می گردد [۱۲]. در نهایت توزیع یکنواختی از اندازه دانه در تمامی نواحی شعاعی نمونه حاصل می شود.

به منظور تعیین متوسط عدد اندازه دانه در نمونهی سرد شده در هوا از استاندارد ASTM E-112 و خط کش مدرج ASTM استفاده شد [۱۳]. همانطور که در شکل (۱۱) مشاهده می گردد، متوسط اندازه دانه برابر با شماره استاندارد STM 2-3 و معادل با ۱۶۰-۱۲۰ میکرون تخمین زده می شود. به پیدایش ساختاری با متوسط اندازه دانهی ۵ میلیمتر در ساختار همگن شده، گردید. ۳- اعمال کرنش کل معادل با ۲/۰ در عملیات آهنگری داغ نمونهی همگن شده منجر به حصول ساختار دانهبندی تبلور مجدد یافته با توزیع یکنواخت در تمامی سطح نمونه نشد. اما اعمال کرنش کل معادل با ۵/۰ در عملیات آهنگری داغ نمونهی همگن شده و سپس خنک نمودن نمونه در هوا منجر به وقوع پدیدههای تبلور مجدد دینامیکی جزئی، تبلور مجدد استاتیکی و رشد دانهها گردید. در نهایت، عملیات مذکور منجر به ایجاد رزیساختار با دانهبندی یکنواخت و اندازه دانه د-2 MST

٥- تشکر و قدردانی از همکاری مهندس ابراهیم پایمزد و دانشکده مهندسی مواد دانشگاه صنعتی مالک اشتر اصفهان که ما را در انجام این تحقیق یاری نمودند، سپاسگزاریم.

٦- مراجع

- J. M. Poole, K. R. Stultz and J. M. Manning, "The Effect of Ingot Homogenization Practice on The Properties of Wrought Alloy 718", Proceeding of International Symposium on Superalloys 1989, Superalloy 718-Metallurgy and Applications, TMS, Edited by E. A. Loria, pp. 219-228, 1989.
- [2] X. Liang, R. Zhang, Y. Yang and Y. Han, "An Investigation of The Homogenization and Deformation of Alloy 718 Ingots", Proceeding of International Symposium on Superalloys, Superalloys 718, 625 and Various Derivatives, TMS, Edited by E. A. Loria, pp. 947-956, 1994.
- [3] K. M. Chang, H. J. Lai and J. Y. Hwang, "Exsistence of Laves Phase in Nb-Hardened Superalloys", Proceeding of International Symposium on Superalloys, Superalloys 718, 625 and Various Derivatives, TMS, Edited by E. A. Loria, pp. 683-694, 1994.
- [4] N. A. Wilkinson, "Forging of 718-The Importance of T.M.P", Proceeding of International Symposium on Superalloys, Superalloys 718, 625 and Various Derivatives, TMS, pp. 119-133, 1989.
- [5] W. Yang, W. Chen, K. M. Chang, S. Mannan and J. Debarbadillo, "Segregation and Solid Evolution During The Solidification of Niobium-Containing Superalloys", Proceeding of International Symposium on Superalloys, TMS, Edited by T. M. Pollack, R. D. Kissinger, pp. 75-84, 2000.

شکل (۱۰): تصویر میکروسکوپ نوری ناحیهی مرکزی شمش آهنگری شده

تا كرنش حقيقي ٥/٩ و سپس سرد شده در هوا.

شکل (۱۱): تعیین اندازه دانهی ASTM با استفاده از خط کش ASTM در موقعیت شعاعی مرکزی نمونه آهنگری شده تا کرنش حقیقی ۰/۵ و سپس خنک شده در هوا.

٤- نتیجه گیری

۱- با انجام آنالیز SEM-EDX حضور فاز لاوه در ساختار شمش ریختگی سوپر آلیاژ ۲۱۸ تأیید شد.
۲- سیکل همگنسازی دو مرحلهای در دماهای ۱۵۰۰ و ۱۲۰۰ در درماهای ۱۵۰۰ و ۱۲۰۰ درجه سانتی گراد به ترتیب در زمانهای ۶ و ۴ ساعت بر روی نمونههای ریختگی انجام شد. عملیات همگنسازی منجر به انحلال فاز لاوه و رفع جدایش عناصر نیوبیوم و مولیدن ناشی از انجماد شد. عملیات مرز دانههای ستونی موجود در ساختار ریختگی شد. این جابجایی مرز دانهها منجر مدجر موجود در ساختار میختگی موجود در ساختار منجر به موجود در ساختار ریختگی شد.

- [12] S. C. Medeiros, Y. V. R. K. Prassad, W. G. Frazier and R. Srinivasan, "Microstructural Modeling of Metadynamic Recrystalization in Hot Working of IN718 Superalloy", Mater. Sci. Eng., A293, pp. 198-207, 2000.
- [13] ASTM Standard E-112-96, "Standard Test Methods for Determining Average Grain Size", ASTM International, USA, 2006.

۷- پینوشت

- 1- Laves
- 2- Thermo-Mechanical Process
- 3- Radial Forging
- 4- Chilled Zones
- 5- Dendritic Microstructure
- 6- Dynamic Recrystallization(DRX)
- 7- Static Recrystallization(SRX)
- 8- Necklacing Structure

- [6] D. J. Diconza, R. R. Biederman and R. P. Singh, "Homogenization and Thermomechanical Processing of Cast Alloy 718", Proceeding of International Symposium on Superalloys, Superalloys 718, 625 and Various Derivatives, TMS, Edited by E. A. Loria, pp. 161-171, 1991.
- [7] J. T. Yeom and C. S. Lee, "Finite-Element Analysis of Microstructure Evolution in The Cogging of an Alloy 718 Ingot", Materials Science and Engineering A, Vol. 449-451, pp. 722-726, 2007.
- [8] C. A. Dandre, C. A. Walsh, R. W. Evans, R. C. Reed and S. M. Roberts, "Microstructural Evolution of Nickel Base Superalloy Forgings During Ingot to Billet Conversion: Process Modeling and Validation", Proceeding of International Symposium on Superalloys, TMS, Edited by T. M. Pollack, R. D. Kissinger, pp. 85-94, 2000.
- [9] R. M. F. Jones and L. A. Jackman, "The Structural Evolution of Superalloy Ingots During Hot Working", JOM, Vol. 51, No. 1, pp. 27-31, 1999.
- [10] Y. Wang, W. Z. Shao, L. Zhen, L. Yang and X. M. Zhang, "Flow Behavior and Microstructures of Superalloy 718 During High Temperature Deformation", Mater. Sci. Eng., A497, pp. 479-486, 2008.
- [11] J. P. Domblesky, L. A. Jackman, R. Shivpuri and B. B. Hendrick, "Prediction of Grain Size During Multiple Radial Forging of Alloy 718", Proceeding of International Symposium on Superalloys, Superalloys 718, 625 and Various Derivatives, TMS, Edited by E. A. Loria, pp. 263-272, 1994.